
УДК 327.7 + 341.215.2

Тараненко Г. Г.

Кандидат політичних наук, спеціаліст із соціальних медіа ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX)

НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ

У статті досліджуються шляхи взаємодії неурядових організацій та національних держав у складних процесах глобалізації з огляду на зростаючий вплив неурядових організацій на світові політичні процеси.

Ключові слова: неурядова організація (НУО), міжурядова організація (МУО), транснаціональний актор (ТНА), національна держава

Дослідження взаємовідносин двох видів впливових акторів міжнародних відносин — національної держави та неурядових організацій (НУО) є одним з актуальних питань у складних процесах глобалізації. Метою цієї статті є розглянути, як у результаті активності нових транснаціональних акторів і неурядових організацій зокрема владні та управлінські функції перерозподіляються від держав до інших учасників міжнародних відносин. Такий перерозподіл не є безпроблемним процесом і реакції держав на поступову втрату певної частини повноважень мають різні прояви. Державне керівництво прагне адаптуватися до нових реалій, веде активний пошук інноваційних методів і форм взаємодії з транснаціональними акторами (ТНА), які б, у першу чергу, дали можливість зберегти обсяг політичних повноважень і пріоритет на здійснення внутрішньої і зовнішньої політики.

Починаючи з середини ХХ століття, було зроблено чимало спроб віднайти зразки взаємодії і певні закономірності, які б допомогли охарактеризувати і пояснити систему міжнародних відносин, а також передбачити шляхи її подальших трансформацій. Неурядові організації стають дедалі впливовішими акторами в цій системі, складаючи конкуренцію інститутів національної держави з огляду на обсяг функцій, рівень довіри громадськості і владні повноваження. Ця тенденція проявляється на тлі того, що з'являється дедалі більше нових акторів у системі міжнародних відносин, які визнаються повноправними новими учасниками чимдалі більшою кількістю дослідників. Відмічається тенденція

до розхитування позиції держави як головного політичного суб'єкта. Про це йдеться у працях таких вчених, як Л. Вулф, Д. Мітрані, Е. Хаас, Р. Кеохейн, Дж. Най, Дж. Розенау, Дж. Бартон, І. Валлерстайн, Г. Лассвелл, К. Дойч, Р. Пребиш, А. Мазруї, Р. Дюбо.

Американський дослідник К. Дойч, вивчаючи питання інтеграції, більше уваги приділяв аналізу відносин між людьми, особами, ніж відносинам між урядовими структурами. Він стверджував, що можуть існувати форми інституалізованого спілкування між суспільствами, які заохочують виникнення взаємодії та розуміння, що в результаті сприяють створенню громади безпеки. Праці Дейча позитивно позначаються на поглибленні вивчення міжнародних організацій: урядові та неурядові міжнародні організації можуть створюватися як результат формування плюралістичної громади безпеки, а їхня інтеграція може, врешті-решт, інституалізуватися, як це сталося у випадку скандинавських країн, які утворили Північну раду (Північну раду міністрів) [13, с. 102]. Цікавим у вченні прихильників світ-системного аналізу Ф. Броделя та І. Валлерстайна, з огляду на попередні державоцентристські моделі світу, є те, що дослідники визначають нову одиницю аналізу, назвавши її світ-системою, тоді як традиційно стандартною одиницею вважалася національна держава. Світ-системний аналіз був спробою об'єднати і логічно вирішити питання про одиницю аналізу, про часові відрізки та роз'єднаність соціальних наук [3, с. 74].

Як зазначав Валлерстайн, держава поступово втрачає довіру людей, оскільки вона більше не спроможна гарантувати їм цілковиту безпеку і порядок. Вчений трактує крах комуністичних режимів у 1989 році не як великий тріумф, а очевидний крах лібералізму як визначальної геокультури нашої світ-системи, оскільки лібералізм, по суті, обіцяв, що поступове реформування зменшить диспропорції і гостроту поляризації. Ілюзія досягнення цих цілей в рамках сучасної світ-системи була потужним стабілізуючим фактором, оскільки легітимізувала держави в очах їхнього населення та у близькому майбутньому обіцяла людям рай на землі. Таке розчарування, як би його не оцінювали, підриває легітимність держав у масовій свідомості та позбавляє їхнє населення будь-яких підстав терпіти подальшу поляризацію в структурі нашої світ-системи [2, с. 6]. Можна посперечатися з такою оцінкою відомим вченим стану нинішнього світопорядку: дійсно, ліберальна ідея себе багато в чому вже вичерпала, але нам здається, що вона ще не досягла свого порогового рівня. Хоч би тому, що є цілі регіони, які продовжують цю ідею експлуатувати. Отже, зарано говорити про її крах, можливо,

варто коректніше вести мову про можливість її адаптації до нових реалій (з тим, аби зберегти та зробити сильнішим той конструктив, що був завдяки їй напрацьований спільнотою).

Дж. Розенау, досліджуючи проблеми суспільно-політичної взаємозалежності, обґрунтовує поняття турбулентності політики у світі, що глобалізується, в якому концепція балансу сил вже не може залишатися найбільш впливовою. До класичного світу відносин, сконцентрованих на державах та міжурядових організаціях, додався світ, який Розенау називає "поліцентричним", в якому взаємодіють МУО та НУО, соціальні групи, державні бюрократії і транснаціональні актори [4, с. 2]. Отже, ця концепція вченого являє собою певний компроміс між позицією транснаціоналістів та неореалістів.

Що стосується наукових підходів вітчизняних дослідників до цієї тематики, як слушно зазначає Т. В. Кремень, українській політичній науці властиве більш традиційне (Вестфальське) розуміння державного суверенітету (ця думка простежується в працях Д. Видріна, М. Горелова, В. Горбатенка, А. Чічановського та інших). Т. Кремень розробляє концепцію новітнього державного плюралістичного та розподіленого суверенітету, суверенітету епохи глобалізації і держав постіндустріальних та інформаційних суспільств. Зміна в теорії і практиці державного суверенітету та світові глобалізаційні процеси визначаються як споріднені явища, які не лише не суперечать одне одному, а є проявами глибинних соціальних зрушень від індустріальної до постіндустріальної та інформаційної цивілізації і відповідного перетворення Вестфальського політичного устрою на поствестфальський [5, с. 7].

Взаємодія неурядових організацій з національною державою характеризується широким спектром на шкалі з полюсами "співробітництво" і "суперництво": починаючи від відкритої конфронтації до взаємовигідного співробітництва і надання всебічної допомоги. Серед конкретних механізмів впливу НУО на міжнародні політичні процеси, можна назвати, по-перше, діловий зв'язок з міжурядовими організаціями. Окрім вже однієї з найпотужніших міжнародних організацій — ООН, зазначені структури активно співпрацюють з такими організаціями, як ОАД, ОЕСР, ЄС, РС. Багато НУО мають консультативний статус при ВООЗ, ЮНЕСКО та інших спеціалізованих інститутах і установах ООН. Ще в 1950 році було прийняте рішення про створення спеціальної структури — Конференції неурядових організацій з консультативним статусом при ЕКОСОП ООН.

Про важливість НУО і зросло обсяги співпраці з національними державами у рамках такої міжурядової організації, як Європейський Союз, свідчить той факт, що неурядові організації підтримують тісне співробітництво з Європейською Комісією вже з середини 70-х років, зокрема в таких галузях, як розвиток, а з початку 1980-х рр. — і в галузі охорони довкілля. НУО обирають своїх представників до Комітету з питань зв'язку Європейської Комісії з неурядовими організаціями, який існує в рамках ЄК [11, с. 44].

Рада Європи тісно співпрацює з НУО: програми співпраці цієї організації, що фокусуються на демократичних реформах, великою мірою залежать від партнерських неурядових організацій. РЄ має спеціальний орган — Конференцію міжнародних неурядових організацій, яка складається з міжнародних неурядових організацій (МНУО), що мають статус учасника при Раді. Рада Європи залучає МНУО до міжурядової діяльності та заохочує діалог між ними і членами парламентів, представниками місцевих і регіональних органів влади щодо вирішення основних соціальних питань [14, с. 1].

Співпраця міжнародних НУО з РЄ має різні форми, починаючи від надання консультацій до повномасштабної співпраці в рамках конкретних проектів. Експерти міжнародних неурядових організацій можуть брати участь у багатьох проектах як консультанти, долучатися до роботи міжурядових комітетів на постійній або тимчасовій основі, готувати меморандуми для Генерального секретаря, робити усні або письмові заяви перед комітетами Парламентської Асамблеї і Конгресом місцевої та регіональної влади, на семінарах та інших зібраннях, які організовує РЄ [14, с. 1]. Парламентська Асамблея на підставі інформації, отриманої від НУО, приймає рішення, які пізніше затверджує Комітет міністрів Ради Європи.

Отже, варто відзначити й ту важливу обставину, що багато НУО зобов'язані значною частиною своїх ресурсів допомозі з боку держав. Парадоксально, але загалом ця підтримка з боку держав перевищує загальний обсяг підтримки від міжурядових організацій; зміцненню і поширенню цієї тенденції сприяє збільшення обсягів термінової допомоги, яку держави надають НУО в періоди надзвичайних ситуацій [11, с. 90].

Очевидно, у цій тезі йдеться про те, що держави досить часто вважають за прийнятне здійснювати гуманітарну допомогу за посередництва неурядових організацій, небезпідставно розраховуючи на їхній досвід та професіоналізм.

Крім того, важливим аспектом співпраці МУО і держав з НУО є виконання останніми певних місій і завдань на замовлення міжурядових організацій, адже багато НУО володіють специфічними навичками, знаннями і мають чималий досвід у таких сферах, як надання гуманітарної допомоги, подолання наслідків воєнних дій і стихійного лиха, реагування на соціально загрозливі ситуації. Характерним є також те, що держави починають запозичувати досвід і методи дії неурядових організацій у згаданих сферах. Так, Європейський Союз виступив з офіційним зверненням до НУО як до «незамінних партнерів» у цій галузі. Його допомога, наприклад, курдським біженцям (430 млн. доларів), або спільна допомога держав ЄС жертвам цунамі в країнах Південно-Східної Азії наприкінці 2004 року (біля 10 млрд. доларів) на практиці реалізована в операціях, що були довірені таким організаціям, як Червоний Хрест і Лікарі без кордонів [11, с. 85]. Наразі НУО не хочуть обмежуватися лише роллю інструменту міжурядових організацій і держав та часто наголошують на своїй самостійності та виконанні власних місій в ім'я соціальної справедливості.

Одним з питань, яким традиційно опікуються неурядові організації і яке являє собою присутній аспект міжурядової та міжсекторної співпраці, є права людини та правозахисна діяльність. Серед важливих успіхів НУО на цих теренах стало створення Міжнародного кримінального суду, оскільки вони із самого початку були однією з головних сил — ініціаторів руху за створення цієї структури. Для організацій, які входять до Коаліції неурядових організацій за створення Міжнародного кримінального суду, прийняття Римського статуту стало довгоочікуваним результатом трьох з половиною років напруженої інформаційно-пропагандистської діяльності й лобіювання, а також небаченої досі співпраці й координації дій НУО як між собою, так і з урядами та Секретаріатом ООН. Досягненням НУО в процесі створення Міжнародного кримінального суду (МКС) став його Статут, який, попри певні недоліки, досить повно відображає найбільш істотні інтереси громадянського суспільства і який перевершив сподівання навіть найбільш оптимістично налаштованих учасників Римської конференції [8, с. 1].

Діяльність НУО тісно пов'язана з розширенням правового змісту гуманітарного втручання. Резолюція Ради Безпеки ООН 688, прийнята 5 квітня 1991 року, що кваліфікувала транскордонні наслідки масових грубих порушень прав людини як загрозу міжнародному мирові та безпеці, закріплює юридичну правомірність гуманітарного втручання, оскільки вона передбачає і дозволяє право на втручання у внутрішні

справи держави. Пізніше РБ ООН ще більше розширила нормативний зміст поняття загрози міжнародному миру, охопивши ним не лише транскордонні наслідки масових, грубих та систематичних порушень прав людини, а й безпосередньо самі порушення [6, с. 9]. Дослідники визнають, що це рішення стало поворотним, адже вперше Рада Безпеки ООН була наділена повноваженнями вільно оцінювати легітимність і легальність права та ступінь загрози правам людини, втручаючись в територіальні межі самої держави, що створило справжній правовий прецедент. Втім, застосування цього рішення все ж залишено на розсуд найсильніших держав, перш за все — постійних членів РБ ООН. Отже, хоча біля витоків права гуманітарного втручання стояли саме неурядові організації, реалії здійснення нормативних змін показують, що державам частіше вдається тримати цей процес під контролем [11, с. 84].

Таким чином, з боку міжурядових організацій (МУО) і держав спостерігається тенденція до певного стримування впливу неурядових організацій у зазначених сферах. Як зауважує О. Сорока, якби НУО здобули монополію навіть на виконання технічних завдань (як, наприклад, упакування і транспортування товарів, будівництво таборів і т. д.), це могло б привести до фактичного відсторонення міждержавних організацій від участі в гуманітарних операціях, що не входить до їхніх планів. Це тим більше стосується питань, пов'язаних з прийняттям і втіленням рішень. Так, Світовий Банк, МВФ і МБРР, які долучають до здійснення своїх програм розвитку численні неурядові організації, не погоджуються на їх участь у процесі прийняття рішень, залишаючи їм лише роль виконавців [11, с. 88].

Інколи також виникають конфлікти НУО з державами-реципієнтами, які через недовіру до намірів і діяльності неурядових організацій не завжди погоджуються на їхню присутність на своїй території і можуть навіть видворяти їх. Серед прикладів можна назвати негативне ставлення СРСР до "Міжнародної амністії", яку він вважав реакційною організацією; рішення уряду Судану вислати з країни 13 неурядових організацій після того, як Міжнародний кримінальний суд звинуватив президента Омара Хассана аль-Башира у воєнних злочинах в Дарфурі у 2009 році [15, с. 1].

Правозахисні НУО та інші громадські організації не тільки беруть активну участь в розробці міжнародних правил і норм, а й активно долучаються до контролю за їхнім виконанням. А. Х. Абашідзе та Д. А. Урсін виокремлюють два напрямки активності неурядових організацій в цій галузі. Перший — неформальне формулювання і пропаганда нових

норм міжнародного права як первинна реакція на нагальні потреби світової громадськості. Другий — це чинення тиску у найрізноманітніших формах на уряди з тим, щоб держави дотримувалися своїх зобов'язань щодо міжнародного права [1]. До такої діяльності можуть бути залучені як неурядові організації юристів-міжнародників (Міжнародна амністія, Human Rights Watch, ПЕН-центр, Московська Гельсінська група, Українська Гельсінська група), так і НУО "загальнополітичного" профілю (Всесвітня федерація асоціацій сприяння ООН, Всесвітній федералістський рух (ВФД), Міжнародна торгівельна палата) [1, с. 141].

Також міжнародні неурядові організації реалізують свої цілі непрямим шляхом — через вплив на громадську думку тієї чи іншої держави, яка, у свою чергу, чинить тиск на уряд при прийнятті ним зовнішньополітичних рішень. Цей механізм не досить впливовий з політичної точки зору, однак він може привертати серйозну увагу суб'єктів політичного процесу. Так, якщо дії "Грінпіс" рідко впливають на урядові рішення, з нею все-таки змушені рахуватися. Важко ігнорувати організації, що мають значні фінансові та людські ресурси, які перевищують ресурси багатьох спеціалізованих організацій ООН. "Грінпіс" має у своєму розпорядженні сорок філій у більш ніж тридцяти країнах, її щорічні прибутки перевищують 130 млн. доларів США, а персонал — 1000 осіб [10, с. 8].

Також, наприклад, організація CARE має більше персоналу, ніж Світовий Банк (12,5 тисяч) і бюджет, що дорівнює розмірам бюджетів донорських організацій. В рік проводиться 5000 світових конгресів, в котрих беруть участь 50 тисяч неурядових організацій. В них на повну ставку працюють 110 000 осіб (не говорячи про волонтерів) [12, с. 78]. Також Організація Економічного Співтовариства і Розвитку (ОЕСР) повідомляє, що зі своїх власних ресурсів різні неурядові організації отримують 6–7 мільярдів доларів на рік. Загалом НУО оперують, за різними оцінками, сумами від 7 до 12 млрд. доларів на рік [12, с. 78].

Згідно з даними Інституту політичних досліджень Університету Джона Хопкінса, неурядові некомерційні структури забезпечують роботою від 3 до 5 % зайнятих; їхній бюджет — 1,1 трлн. американських доларів і це витрати НУО лише в тих 23 країнах, де вдалося зібрати достатньо інформації. У цій сфері працюють 19 млн. платних працівників і 10 млн. добровольців. Якщо б некомерційний сектор був окремою країною, то вона була б восьмою у світі за розмірами [16]. Наявність таких ресурсів дає можливість неурядовим організаціям впевнено вести діалог з представниками державної влади.

П. О. Циганков стверджує, що основною «зброєю» міжнародних НУО у сфері міжнародної політики є мобілізація міжнародної громадської думки, а методом досягнення цілей — чинення тиску на міжурядові організації (перш за все на ООН) і безпосередньо на ті чи інші держави. Саме так діють, наприклад, Міжнародна амністія, Міжнародна федерація з прав людини, Всесвітня організація боротьби проти тортур (остання є показовою і в тому сенсі, що об'єднує зусилля більше 150 національних організацій, метою яких є боротьба проти застосування тортур). Тому такі міжнародні НУО нерідко називають «міжнародними групами тиску».

Варто згадати й специфічний зв'язок неурядових організацій, держав та організацій приватного сектора, адже, як вже зазначалося вище, інколи доволі важко визначити ступінь реальної незалежності НУО від держави і також ступінь їхньої незалежності від корпорацій. Існує думка, що відносини між державами, неурядовими організаціями і транснаціональними корпораціями часто розвиваються за схемою трикутника «складного багатостороннього процесу», де економічні асоціації і громадські рухи відіграють неабияку роль [11, с. 49].

Окрім згадуваних прикладів співпраці на рівні держава—НУО—транснаціональна корпорація (ТНК) у рамках таких організацій, як Альянс ГАВІ та Глобальна рада охорони здоров'я варто згадати й приклад врегулювання ситуації навколо стану Каспійського моря. Так, у 2002 р. завдяки зусиллям Інституту сприяння громадським ініціативам (ISAR)—організації, що була заснована в 1983 р. як Інститут радянсько-американських відносин,—в Астрахані відбувся перший семінар "Охорона навколишнього середовища на Каспії: громадська участь, відповідальність корпорацій та оптимальне управління" у рамках каспійського форуму під назвою "НУО—корпорації—державні структури". Метою форуму був пошук можливостей активного залучення трьох секторів регіону до розв'язання основних екологічних проблем Каспію. У конференції взяли участь керівники НУО країн СНД (Азербайджан, Грузія, Казахстан, Росія, Туркменістан), Ірану, представники державних структур цих країн, в тому числі Міністерства екології Росії, а також Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Фонду Сороса, Американської асоціації юристів та ін. Форум проходив за участі компетентних представників таких ТНК, як British Petroleum, Шелл і Лукойл [7, с. 1].

Можна зробити висновок, що, хоча більшість НУО підкреслює свою приналежність саме до "третього сектору" і декларує незалежність від

держав та ТНК, на практиці багато з них співпрацюють зі згаданими структурами. Цій співпраці сприяє і частково її обумовлює загальна світова тенденція до інтеграції (концепція "людей в одному човні"). Втім, у будь-якому випадку, безперечним є й те, що НУО являють собою ключовий компонент громадянського суспільства, чия впливовість значно варіюється залежно від підходу до визначення поняття "неурядова організація", але який, все-таки, сприяє подальшій демократизації міжнародного життя.

Нині складно передбачити подальший розвиток системи міжнародних відносин і ролі транснаціональних акторів у ньому, навіть послуговуючись різноманітними політологічними концепціями і теоріями, починаючи від геополітичного аналізу та політичного реалізму і закінчуючи транснаціоналізмом та теорією взаємозалежності. Зрозуміло, що всі згадані підходи мають певні недоліки. Навряд чи можна не помітити діяльність неурядових ТНА, але зводити всі міжнародні процеси тільки до їхньої активності також навряд чи доцільно. Втім, наразі передчасно вести мову про витіснення національної держави з її узаконеного традицією місця провідного актора політичного процесу. Як зазначає Дж. Грум, держави продовжують зберігати за собою провідний політичний ресурс, вступаючи при цьому до складної системи взаємодії з недержавними учасниками [9, с. 264—269].

Отже, міжнародні неурядові організації серед інших нових ТНА відіграють дедалі вагомішу роль у світовій політиці, яку ще декілька десятиліть тому важко було уявити. Наразі спостерігаються процеси трансформації сучасної світ-системи, пов'язані зі змінами державоцентристської моделі світу, наслідками інформаційної революції, контрверсійним впливом економічної і суспільно-політичної глобалізації, викликами низки світових проблем. Пройшовши значну історичну еволюцію, НУО почали відігравати важливу роль у цих процесах, сприяючи змінам старого світопорядку. Серед способів їхнього впливу на світові політичні процеси, а, отже, на національні держави можна назвати зв'язок з МУО, зростаючу активність у формуванні нових норм міжнародного права, вплив на громадську думку, певний рівень кооперації з ТНК та тиск на держави щодо істотних міжнародно-політичних питань. Неурядові організації слугують важливою з'єднувальною ланкою і здійснюють посередницькі функції між представниками громад та міжурядовою спільнотою а відтак — і державними лідерами.

Список використаних джерел:

1. Абашидзе А. Х. Неправительственные организации: международно-правовые аспекты / А. Х. Абашидзе, Д. А. Урсин. — М.: Изд-во Российского университета дружбы народов, 2002. — 160 с.
2. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI в. / Иммануил Валлерстайн. — М.: Логос, 2003. — 355 с.
3. Валлерстайн И. Миросистемный анализ: введение / Иммануил Валлерстайн. — М.: Издательский дом "Территория будущего", 2006. — 247 с.
4. Взаимосвязь внутренней и внешней политики: идеи Джеймса Розенау и современность [Электронный ресурс]—Режим доступа: worldspol.socio.msu.ru/biblioteka/8/part_2/O_ROZENAY.DOC.
5. Кремень Т. В. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.04 / Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку / Т. В. Кремень. — К., 2004. — 18 с.
6. Мотиль В. І. Гуманітарна інтервенція в міжнародному праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / В. І. Мотиль. — К., 2006. — 15 с.
7. Неправительственные организации и ТНК «выяснили отношения» в Астрахани [Электронный ресурс]—Режим доступа: <http://www.seu.ru/members/ucs/eco-hr/678.htm>.
8. Пэйс В. Р. Учреждение Международного Уголовного Суда: точка зрения неправительственных организаций [Электронный ресурс] / В. Р. Пэйс, М. Таиров. —Режим доступа: <http://www.hrights.ru/text/b16/Chapter25.htm>.
9. Современные международные отношения и мировая политика: учебник / [А. В. Торкунов и др.; отв. ред. А. В. Торкунов]. — М.: Просвещение, 2005. — 989, [1] с.
10. Сорока О. М. Взаємодія неурядових організацій і транснаціональних корпорацій з національною державою в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / О. М. Сорока. — К., 2008. — 17 с.

11. Сорока О.М. Взаємодія неурядових організацій і транснаціональних корпорацій з національною державою в умовах глобалізації: дис.... кандидата політ. наук: 23.00.04 / Сорока Ольга Миколаївна. — К., 2008. — 181 с.
12. Чернявська Л.Н. Суб'єктність міжнародних неурядових організацій у світовій політиці: дис. кандидата політ. наук 23.00.04 / Чернявська Людмила Назарівна. — К., 2007. — 235 с.
13. Club de Paris. About us. [Електронний ресурс]—Режим доступу: <http://www.clubdeparis.org/>.
14. Co-operation between government and NGO's in Angola [Електронний ресурс]—12.10.2008.—Режим доступу: <http://www.accord.org.za/news/5-angola/374-co-operation-between-government-and-ngos-in-angola.html>.
15. Non-governmental organizations. NGO Database. Council of Europe [Електронний ресурс]—Режим доступу: <http://ngo-coe.org/WebForms/NgoList.aspx>.
16. Smith, Pamela H. Modern Diplomacy [Електронний ресурс] / Pamela H. Smith—Режим доступу: http://www.diplomacy.edu/Books/mdiplomacy_book/smith/regular/smith-5.htm

Стаття надійшла до редакції 21.01.2014 р.

Тараненко А. Г. Направления взаимодействия неправительственных организаций и национальных государств

Исследуются пути взаимодействия неправительственных организаций и национальных государств в сложных процессах глобализации с учетом возросшего влияния неправительственных организаций на мировые политические процессы.

Ключевые слова: неправительственная организация, межправительственная организация, транснациональный актор, национальное государство.

Taranenko A. Ways of Cooperation of Non-Governmental Organizations and Nation States

Focuses on cooperation of non-governmental organizations and nation states in complex globalization processes in view of increased influence of non-governmental organizations on world political processes.

Key words: non-governmental organization, inter-governmental organization, transnational actor, nation state.